

Taliban ve Afganistan'ın Geleceği

“Taliban, 20 yıl boyunca Afganistan ordusu ve uluslararası güçlere karşı verdiği mücadelede savaş alanında dikkate değer bir tecrübe elde etmiştir. Ancak kamu hizmeti ve profesyonellik gerektiren idari alanlarda yeterli tecrübeye sahip değildir. Nitekim oluşturduğu kabinede askeri veya dini bilgi gerektiren birkaç bakanlık dışında diğer bakanlar mesleki deneyim gözetmeksizin güç paylaşımına odaklı atanmıştır.”

Taliban, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'dan çekilmesi ve 15 Ağustos 2021'de Eşraf Gani'nin ülkeden kaçmasıyla birlikte başkent Kabil'e girmiştir. Böylece Taliban resmen Afganistan yönetimini ele geçirmiştir. Bu doğrultuda bazı kaynaklar Eşraf Gani'nin Peştun etnik yapısının Gilzai kabilesine mensup olduğundan dolayı başkenti bilerek Gilzai ağırlıklı olan Hakkani Şebekesi'ne bıraktığını ileri sürmüştür (Independent, 2021a). Zira Durrani kabilesinden gelen Molla Birader liderliğindeki Taliban, başta Kandahar ve Herat olmak üzere diğer büyük şehirleri ele geçirmiştir. Gani ise Kabil'i, Gilzai kabilesinden gelen Hakkani şebekesine bırakarak kendi kabilesinin gelecek yönetimdeki elini güçlendirmiştir. Nitekim mevcut Taliban yönetiminde sadece Hakkani ailesinden beş kişi üst düzey makamlara atanmıştır.

Taliban Kabil'i ele geçirdikten sonra Afganistan'ın *de facto* hâkim gücü konumuna gelmiştir. Ancak SSCB'nin işgali ve önceki Taliban yönetimi (1996-2001) döneminde bağımsız kalmayı başaran Pençşir Vilayeti bu sefer de direnmeye devam etmiştir. Taliban yönetimi ise bütün Afganistan'ı ele geçirmeden yeni bir hükümet kurmak istemediğini ilan etmiştir. Dolayısıyla ilk iş olarak bir yandan Pençşir Direnişi'nin Lideri Ahmet Mesut'la görüşmeleri sürdürürken diğer yandan dört taraftan Pençşir'i abluka

¹ İsmet Horasanlı, Uludağ Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans diplomasına sahiptir ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULISA) Enstitüsü Security Studies programında yüksek lisans öğrencisidir. E-mail: horasanliismet@gmail.com

altına almış ve zaman zaman saldırılar düzenlemiştir (Euronews, 2021a). 4 Eylül 2021’de Pakistan İstihbarat Servisi Başkanı Faiz Hamid, plansız bir şekilde Kabil’e gelip Taliban yetkilileriyle görüşmüştür (BBC, 2021a). Bu görüşmeden bir gün sonra 5 Eylül 2021’de gece vaktinde Pençşir’e hem hava hem de karadan yoğun saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırı sonucunda Pençşir’in merkezi Taliban’ın eline geçmiştir (BBC, 2021b). Fakat Pençşir’in bazı ilçelerinde direniş halen devam etmektedir. 5 Eylül gecesinde Pençşir’e yapılan saldırıda Pakistan’ın olaya doğrudan müdahale ettiği sıkça tartışılmıştır. Nitekim ABD Merkez Komutanlığı’nın (CENTCOM) yayımladığı bildiride Pençşir saldırısında Pakistan’a ait 27 helikopterin, SİHA’ların ve özel hareketin katıldığı yer almıştır (WION, 2021).

Taliban Pençşir’in de alınmasıyla birlikte hükümet oluşturma yoluna gitmiştir. Bu esnada uluslararası camia daima oluşacak yeni hükümetin bütün Afganistan’ın etnik yapılarını ve diğer azınlıkları kapsamaması gerektiğini vurgulamıştır. Taliban yetkilileri de kapsayıcı bir hükümet oluşturacaklarını ifade etmiştir. Ancak 7 Eylül 2021’de ilan edilen geçici hükümet bu söylemlerin tam tersini göstermekteydi. İlan edilen kabinede hiçbir kadının ismi yer almamıştır. FBI tarafından 5 milyon dolar ödülle aranan Siracettin Hakkani İçişleri Bakanı olarak atanmış, atandıktan sonra FBI ödülünü 5 milyondan 10 milyona çıkarmıştır. Kadın İşleri Bakanlığı, bakanlar kurulu listesinden çıkarılıp yerine Emr-i bil Ma’ruf ve Nehy-i Anil Münker Bakanlığı getirilmiştir. 7 Eylül’de ilan edilen 33 bakanlıkta 1 Özbek ve 2 Tacik isim dışında geri kalan hepsi Peştun kökenlilerden oluşmuştur. Kabine’de Hazara Türklerine ise hiçbir bakanlık verilmemiştir (BBC, 2021c).

“...Zira Batılı ülkeler bir yandan 20 yıl boyunca başta medya, eğitim, insan hakları ve demokrasi gibi alanlarda elde ettiği kazanımlardan vazgeçemezken diğer yandan askeri alanlardaki başarısızlığının devamından kurtulmak istemiştir.”

Uluslararası Camiyanın Tepkisi

ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi ve gücün Taliban tarafından ele geçirilmesinin uluslararası camiadaki yansımaları sürmektedir. Bu yansımaları özellikle bölge ülkeleri bakımından İran, Pakistan, Rusya ve Çin ekseninde ele alabiliriz.

İran, Taliban hükümeti oluşturulmadan önce Taliban’a “İslam Emirligi” olarak hitap eden ilk ülke konumunda olmuştur (Sobhe Kabul, 2021). Fakat Pençşir saldırısında İran dolaylı olarak Pakistan’ı ve Taliban yönetimini eleştirmiştir. İran, Taliban’ın 7 Eylül’de oluşturduğu hükümetin geçici olduğunu ileri sürerek Taliban’ın ilerleyen süreçlerde daha kapsayıcı bir hükümet oluşturacağına yönelik söylemlerde bulunmaktadır (BBC, 2021d). Kasım Süleymani’nin ölümü sonrasında ortaya çıkan A.B.D.’nin bölgeden çekilmesi üzerine oluşturulan strateji, İran’ın Taliban’a olumlu yaklaşımında etkili olmuştur.

Pakistan, Taliban'ın oluşumundan bugüne kadar örgütün politikalarıyla yakından ilgilenmiştir. Nitekim Peştun kökenli mevcut Pakistan Başbakanı Imran Han, Taliban Kabil'i ele geçirdiğinde "Afgan halkı prangalarından kurtuldu." ifadesini kullanmıştır. Mevcut durumda ise Pakistan, Taliban'ı resmî olarak tanımamakla birlikte Afganistan'da istikrarın sağlanması için uluslararası camianın Taliban'ı resmî olarak tanıması gerektiğini savunmaktadır (TRT World, 2021). Pakistan'ın bu tutumunda, Pakistan-Hindistan Afganistan rekabeti, Duran sınır hattı ve su sorunları etkili olmuştur.

Rusya, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesine olumlu bakarken bölgede oluşacak istikrarsızlıktan da endişe duymaktadır. Benzer şekilde Pençşir'in düşmesiyle birlikte Taliban ve Tacikistan arasındaki gerginlik tırmanınca Rusya, iki tarafa sorunları barışçıl bir şekilde çözme çağrısında bulunmuştur. Anlaşılan Rusya, her ne kadar ABD'nin çekilmesinden hoşnut görünse de eski SSCB sınırları içerisinde hiçbir şekilde istikrarsızlık istememektedir. Nitekim Putin, 13 Ekim 2021'de yaptığı açıklamada Suriye ve Irak'tan deneyimli DEAŞ üyelerinin Afganistan'a geleceğini iddia etmiş ve bunların yaratacağı istikrarsızlara yönelik uyarılarda bulunmuştur (BBC, 2021e). Benzer şekilde Rusya, 19 Ekim 2021'de Taliban'la müzakerelere Moskova'da ev sahipliği yaparken diğer yandan Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (CSTO) ülkeleriyle Afganistan-Tacikistan sınırında tatbikat düzenlemiştir (Euronews, 2021b).

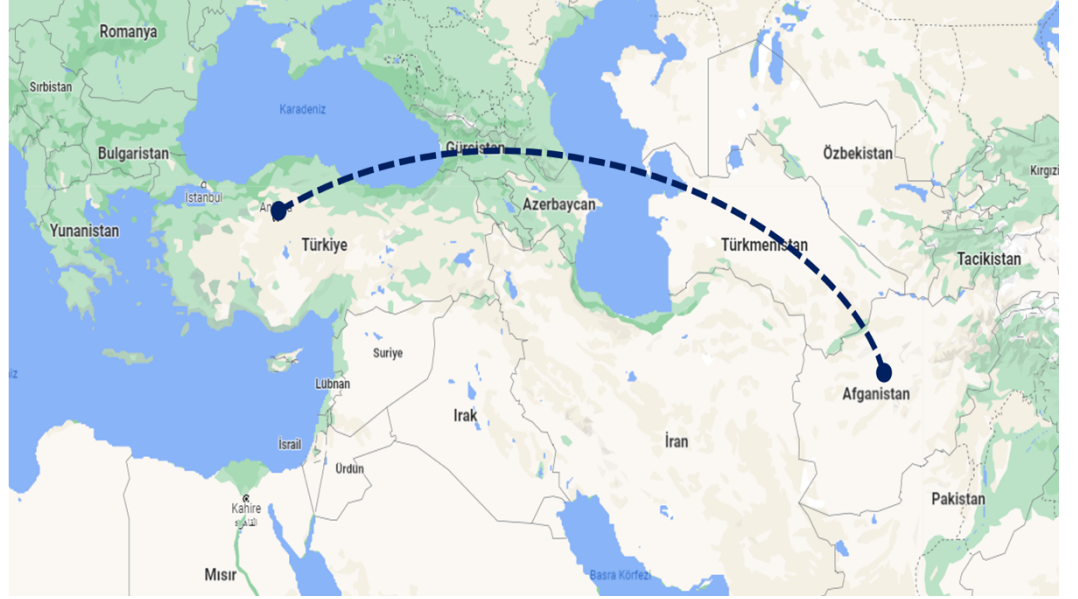
Çin, ABD'nin çekilmesinden memnun olduğu kadar gelecek yönetimde imtiyaz almak için de çaba göstermektedir. Nitekim Çin, Taliban sonrası yönetimde bölgeye insani yardım gönderen ilk ülkelerden biri olmuştur. Çin'in Afganistan politikasını şekillendiren unsurların başında, Afganistan'ın sahip olduğu yer altı zenginlikleri ve geleneksel ipek yolunun Afganistan üzerinden geçiyor olması gelmektedir. Diğer yandan Çin de tıpkı Pakistan gibi uluslararası camiayı Taliban yönetimini tanımaya teşvik etmiştir.

Başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler bir yandan Afganistan halkına yüklü miktarda insani yardımlar vaat ederken diğer yandan Taliban yönetimini insan haklarını ihlal etmekle suçlamıştır (Etilaatroz, 2021). Batılı ülkelerin izlemiş olduğu "havuç ve sopa politikası" geçmiş yıllarda Afganistan'a yönelik yürütülen başarısız ve ikilemli politikaya delalet etmektedir. Zira Batılı ülkeler bir yandan 20 yıl boyunca başta medya, eğitim, insan hakları ve demokrasi gibi alanlarda elde ettiği kazanımlardan vazgeçemeyen diğer yandan askeri alanlardaki başarısızlığının devamından kurtulmak istemiştir. Nitekim Batılı ülkeler, Taliban yönetiminden önce de Afganistan'dan çekilme konusunda hemfikirken nasıl ve ne zaman çekileceği konusunda fikir ayrılığına düşmüştür.

Türkiye'nin Afganistan Politikası

Sınır paylaşımı olmamakla birlikte Türkiye; Afganistan'la tarihi, kültürel, ekonomik ve sosyal bağları gereği Afganistan'daki gelişmelerle hep yakından ilgili olagelmıştır. Diğer taraftan, işgale uğrayan ya da yardıma ve küresel emperyalist güçlere karşı rehberliğe muhtaç birçok toplum en azından saldırı ve işgaller sona erene kadar Türkiye'yi 'güvenilir bir dost' olarak yanlarında görmek istemiştir. Türkiye'yi aynı yönde harekete iten bu iki güç Türkiye'nin Afganistan'daki gelişmeleri hem takip etmesine hem de ya arabulucu ya da bir gözetici şeklinde müdahil olmasına yol açmıştır.

Taliban hakimiyeti sonrası Türkiye, ilk olarak Taliban'la görüşebileceğini ileri sürüp Kabil Havaalanı'nın kontrolünde Türkiye'nin rolü meselesine olumlu yaklaşmıştır. Taliban da kalkınma projelerinde Türkiye'ye ihtiyaç duyacağını ifade etmiştir. Fakat Taliban yönetiminin Kabinesi ilan edildikten sonra Türkiye, bu kabinenin kapsayıcı olmadığını ileri sürerek Kabil Havaalanı'na teknik destek sağlamayacağını bildirmiştir. 12 Ekim 2021'de gerçekleşen olağanüstü G-20 zirvesinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Taliban'ı kapsayıcı bir hükümet oluşturmaya yönlendirmeliyiz" ifadesini kullanmıştır (T24, 2021). 14 Ekim 2021'de Taliban Hükümeti Dışişleri Bakan Vekili Emirhan Muttaki başkanlığında bir heyet Ankara'ya gelmiştir (NTV, 2021). Bu görüşmeden sonra Erdoğan, Katar ve Afganistan'la Kabil Havaalanı'nın işletilmesi konusunda müzakere yapılabileceğini söylemiştir (Radyo Azadi, 2021). Türkiye'nin bu yaklaşımını tarihi geçmiş, soy ve dinî bağlar; 20 yılda Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yurtdışı Türkler Başkanlığı (YTB) ve Maarif Vakfı gibi kurumlar aracılığıyla yapılan yatırımlar ve Pakistan'la olan yakın ilişkileri şekillendirmiştir.

“...Taliban’ın iktidara gelmesiyle birlikte pek çok yabancı şirket Afganistan’da faaliyetlerini durdurmuş, çok sayıda devlet memuru da işsiz kalmıştır. Ülkedeki istikrarsızlık ve Taliban’ın diğer ülkelerle ilişkilerindeki belirsizlikler piyasayı doğrudan etkilemiştir.”

Türkiye hem kültürel hem de coğrafi olarak Batı ve Doğu’yu birbirine bağlayan köprü niteliğindedir. Bu açıdan son yıllarda başta Suriye olmak üzere Ortadoğu ülkelerinden gelen yoğun göç dalgalarının Avrupa’ya daha sağlıklı geçişini sağlamış ve olası tehlikeleri engellemiştir. Bunun karşılığında Avrupa Komisyonu’nda belirli düzeyde destek elde etmiştir. Ancak daha Suriye’den gelen göç dalgasının etkisi dinmeden Afganistan’dan gelebilecek bir göç dalgası ne Türk kamuoyunda olumlu bir karşılık bulmuş, ne de Avrupa ülkeleri bu durumu kabul etmiştir. Nitekim Türkiye-İran sınırında inşa edilen gözlemci kulelerin maliyetini Avrupa Komisyonu karşılamıştır (Delegation of European Union to Turkey, 2021). Dolayısıyla Türkiye’nin Katar’la birlikte Kabil Havaalanı’nın kontrolünü ele geçirmesi, Batılı ülkelerin Afganistan’dan kabul edeceği göçmenler açısından da önem taşımakta ve desteklenmektedir. Bu durum Türkiye’nin elini Batılı ülkelerle olan ilişkilerinde güçlendirecektir.

Afganistan konusunda Türkiye’yi ilgilendiren önemli hususlardan biri ülkede bulunan Türk nüfusu ve Türk Cumhuriyetleri ile olan kültürel ve coğrafi bağları olmuştur. Afganistan nüfusunun yaklaşık olarak %30-35’ni oluşturan Hazara, Özbek, Türkmen ve Kızılbaş etnik grupları Türk toplumu olarak kabul edilmektedir (Gulf2000, 2020). Başta Belh (Mezar-i Şerif), Gazne ve Gur olmak üzere Türklerin yaşadığı şehirler, Türk tarihi ve kültürü açısından da önem taşımaktadır. Geçmiş 20 yılda TİKA ve YTB gibi kurumlar bu doğrultuda belirli faaliyetlerde bulunmuştur. Ancak Türkiye, Afganistan yatırımlarını sadece Türk bölgesiyle sınırlamamış, diğer bölgelere de yatırımlar yapmıştır. Nitekim Kandahar ve Celalabat’ta Maarif Vakfının okulları bulunmaktadır (Türkiye Maarif Vakfı, 2021).

Türkiye açısından bir diğer önemli mesele ekonomik olarak Afganistan’ın barındırdığı potansiyel olmuştur. Afganistan tüketici bir piyasaya sahip olup tekstilden inşaat malzemelerine kadar Türk malları Afganistan’da oldukça rağbet görmektedir. Benzer şekilde Afganistan’dan Türkiye’ye belirli ticari kalemlerinin akışı da söz konusudur. Dolayısıyla Türkiye, Afganistan’da istikrarlı bir piyasaya ihtiyaç duymakta, bu piyasanın güvenliğini sağlamak adına da çaba göstermektedir.

Taliban Yönetiminin Geleceği ve Beklentiler

Taliban, 20 yıl boyunca Afganistan ordusu ve uluslararası güçlere karşı verdiği mücadelede savaş alanında dikkate değer bir tecrübe elde etmiştir. Ancak kamu hizmeti ve profesyonellik gerektiren idari alanlarda yeterli tecrübeye sahip değildir. Nitekim oluşturduğu kabinede askeri veya dini bilgi gerektiren birkaç bakanlık dışında diğer bakanlar mesleki deneyim gözetmeksizin güç paylaşımına odaklı atanmıştır. Diğer yandan Taliban, son derece etnik merkezli bir yapıya sahiptir ancak kabinenin oluşturulmasında diğer etnik yapılardan ziyade Peştunların iç dinamikleri ve kabile teşkilatı dikkate alınmıştır. Bu durum diğer etnik yapıların tamamen dışlanmasına ya da sembolik katılımına neden olmuştur.

Bahsedilen hususlar beraberinde ciddi handikaplar getirmektedir. İlk olarak, yönetimin üst kademelerinde profesyonellik ve mesleki deneyimler gözetilmeksizin yapılan atamalar idari aksaklıklarının yanı sıra sorumsuz davranışları beraberinde getirmiştir. Nitekim, Taliban’ın üst

ULİSA Yorum, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü yayınıdır. Görüşler yazarlara aittir. ULİSA görüşler nedeniyle sorumlu tutulamaz.

ULISA Commentary is a publication of Ankara Yıldırım Beyazıt University’s Institute for International Relations and Strategic Research (IIRSR). Views are authors’ own. IIRSR is not responsible for the views of authors. Resimler: Pixabay.

© ULİSA 2021.

makamlarından emir almaksızın ya da herhangi bir mahkeme kararı olmadan pek çok yerde sıradan insanların evlerinin arandığı ve varlıklarının gasp edildiği haberleri ortaya çıkmıştır (Independent, 2021b). Bu durum vatandaşlarda tedirginlik ve umutsuzluk yaratmıştır.

Diğer yandan Taliban'ın iktidara gelmesiyle birlikte pek çok yabancı şirket Afganistan'da faaliyetlerini durdurmuş, çok sayıda devlet memuru da işsiz kalmıştır. Ülkedeki istikrarsızlık ve Taliban'ın diğer ülkelerle ilişkilerindeki belirsizlikler piyasayı doğrudan etkilemiştir. Öyle ki Taliban yönetiminden daha iki ay geçmeden gıda fiyatlarının iki katına çıktığı haberlerde yer almıştır. Bu duruma bir de Afganistan geneline bu yıl hâkim olan kuraklık eklenince kapıda bekleyen tehlikenin ne kadar büyük olduğu ortaya çıkmıştır (Euronews, 2021c). Nitekim Uluslararası Gıda Programı'nın (WFP) verdiği bilgiye göre Afganistan'ın kuzey bölgelerinde önümüzdeki iki ay içerisinde fakirlik oranının %70'e varacağı tahmin edilmektedir. (8am, 2021). Dolayısıyla Taliban yönetiminin önünde, muhtemel ekonomik sıkıntılar büyük bir engel olarak görülmektedir. Diğer yandan Afganistan'a yardım vaadinde bulunan çoğu ülke yardımlarını belirli koşullara bağlamıştır. Ortak bir çözümün bulunmaması, insani bir facianın ortaya çıkmasına neden olacağı muhtemeldir.

Başta kadın hakları olmak üzere insan hakları Taliban yönetiminin geleceği için diğer belirleyici unsurlardan biri olmuştur. Zira Taliban vaatlerinin aksine kadınların iş ortamlarına dönmelerine izin vermemiş, altıncı sınıf ve üstü kız çocuklarının okula gitmesini engellemiştir (DW, 2021). Topuklu ayakkabı giymek ve parfüm kullanmak ise tahrik edici olarak nitelendirilmiştir (Moniban, 2021). Taliban'ın bu tutumuna karşı kadınlar protestolar düzenlemiş, protestolara silahla müdahale edilmiş ve protestoları rapor eden gazeteciler ise darp edilmiştir (CNN, 2021). Bu durum uluslararası camiadan tepki çekip Taliban'ın tanınması ve uluslararası yardımları elde etmesine bir engel olarak yansımıştır. Dolayısıyla Taliban'ın bu alanda atacağı adımlar, yönetiminin meşruiyeti açısından belirleyici faktörlerden biri olacaktır.

Taliban yönetiminin kapsayıcı olmadığına yönelik düşünce herkesin hemfikir olduğu bir mesele haline gelmiştir. Nitekim başta Pakistan ve Katar gibi geleneksel müttefikleri de bu konuda aynı görüşe sahiptir. Taliban'ın sahip olduğu ideoloji ve etnik merkezli yaklaşımı, dengeli ve adil güç dağılımına imkân vermemektedir. Zira Taliban'a göre Peştunlar ülkenin kurucusu olarak yönetimin asıl sahibi ya da 'yönetme hakkına' sahip tek unsur olarak nitelendirilmektedir. İdeolojik olarak da onların belirlediği şeriat kuralları geçerli olmuştur. Bu iki kriter bir araya gelince belirli bir kitlenin dışında ülkenin büyük bir kısmı iktidara ortak olamayacaktır. Bu durumda Taliban ya kriterlerinden taviz verip kapsayıcı bir hükümet oluşturacak ya da kapalı bir yönetim olarak dayanabileceği yere kadar devam edecektir.

Sonuç

Hem ülkelerin birbirine olan ekonomik bağılıklarından dolayı hem modern teknoloji sayesinde gelişen sosyal ağ sonucunda adeta bir köy haline gelmiş dünya düzeninde Deobandi ve Selefi tarikatından beslenen Taliban, İslam kurallarını katı bir şekilde ve kendi kısıtlı görüşlerine göre yorumladıkları halleriyle uygulamaya çalışmaktadır. Bu durum, Taliban yönetimini İslam Dünyası dahil adeta bütün dünyayla karşı karşıya getirmiştir. Ancak ülkenin güçsüz ekonomik altyapısı ve dünyaya olan ekonomik bağımlılıkları dikkate alındığında sürdürülebilir bir yönetim kurmak adına Taliban'ın katı ideolojilerinden taviz vermektense başka bir çaresi görünmemektedir.

Diğer yandan Taliban'ın savaş taktiklerine bakıldığında da Ortaçağ savaş yöntemlerini uyguladığı gözlenmektedir. Nitekim Daykundi ve Pençşir gibi vilayetlerde elde ettiği bölgelerden Peştun olmayan etnik yapıları göç ettirerek yerine Peştunları yerleştirmesi buna somut birer örnek oluşturmuştur. Oluşturduğu kabinenin kabilecilik esaslarına dayanması, kadınlara yönelik izlemiş olduğu politikalar da bu duruma birer örnek teşkil etmiştir. Fakat dünyadaki konjonktüre bakıldığında bu durumun da kabul edilebilir olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Taliban yönetimi ya köktenci düşüncelerinden ve kabilecilik esaslarına dayanan yönetim biçiminden taviz vererek mevcut dünya düzenini uymaya çalışacak ya da bu düşüncelerinden vazgeçmeyip kapalı bir rejim olarak devam edecektir. Afganistan'ın tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik iç dinamikleri dikkate alındığında, gücü hakkaniyetçi bir şekilde paylaşmayan ve 'yönetme hakkını' sadece kendinde gören tekelci yaklaşımların ülkeyi iç savaşa sürüklemesi kuvvetle muhtemeldir.

Türkiye, hem tarihi ve kültürel mirasını korumak ve Afganistan'daki soydaşlarının huzurunu sağlamak için hem de kendi ekonomik çıkarlarını korumak için Afganistan'da barışın sağlanmasını desteklemiştir. Bunun yanı sıra Afganistan'da huzursuzluğun artması Türkiye'nin istenmeyen bir göç dalgasına maruz kalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye, Afganistan'dan gelebilecek düzensiz göçleri önlemek adına kendi sınırlarında tedbirler alırken Afganistan sınırları içerisinde

“...ülkenin güçsüz ekonomik altyapısı ve dünyaya olan ekonomik bağımlılığı dikkate alındığında sürdürülebilir bir yönetim kurmak adına Taliban'ın katı ideolojilerinden taviz vermektense başka bir çaresi görünmemektedir.”

huzurun sağlanması adına da çaba göstermektedir. Zira duygusal bağlarının yanı sıra Türkiye'nin çıkarlarına da en çok barışın sağlanması yarayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Taliban, Etnik Yapılar, İdeoloji, Dünya Düzeni.

Kaynakça

- 8am. (2021). “Sazman-i Gazaiyi Cihan (WFP): Ta Du Mah-i Ayende Gorosnegi der Şimal-i Afganistan be Heftad Dersed Miresed”. https://8am.af/world-food-organization-huger-in-northern-afghanistan-will-reach-70-in-the-next-two-months/?fbclid=IwAR2pZ16ONdqlB7tA_85cxJLX6F722eR0vcZ1JGdCPIEUsm54ON8Pn3wdYx0 [Erişim Tarihi: 21.10.2021].
- BBC. (2021a). “Sefer-i Gayrimuntazere-i Reis-i Sazman-i İstihbarat-i Nizami Pakistan be Kabul”. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-58448964> [Erişim Tarihi: 12.10.2021].
- BBC. (2021b). “Taliban Megoyend Pençşir ra Tasarruf Kerde Est; Cebhe-i Mukavemet: Ceng İdame Dared”. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-58459529> [Erişim Tarihi: 12.10.2021].
- BBC. (2021c). “Taliban Hükümet-i Cedidi Hod ra be Riyaseti Hasan Ahund İlam Kerd”. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-58477769> [Erişim Tarihi: 14.10.2021].
- BBC. (2021d). “Muavin-i Ameliyati-yi Sipah: Taliban be Derk-i Dorost-i ez Nakşi Ekvam ve Zanan Reside ve ba Daesh Motefavit Est”. <https://www.bbc.com/persian/iran-58868211> [Erişim Tarihi: 14.10.2021].
- BBC. (2021e). “Putin Migoyed Şebe Nizamiyan-i ba Tecrübe ez Irak ve Suriye Derhal Kaşanda Şodan be Afganistan Est”. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-58912811> [Erişim Tarihi: 15.10.2021].
- CNN. (2021). “‘I Thought This Was the End of My Life:’ Afghan Journalists Describe Savage Beatings By Taliban”. <https://edition.cnn.com/2021/09/12/asia/afghanistan-journalists-beaten-by-taliban-intl/index.html> [Erişim Tarihi: 23.10.2021].
- Delegation of European Union to Turkey. (2021). “EU Supports Stronger Border Management in Turkey”. <https://www.avrupa.info.tr/en/eu-supports-stronger-border-management-turkey-41> [Erişim Tarihi: 24.10.2021].
- DW. (2021). “Huştar-i UNESCO ba Taliban der Movridi Man-i Tahsil-i Dohtaran”. <https://p.dw.com/p/40VfH> [Erişim Tarihi: 22.10.2021].
- Etilaatroz. (2021). “Taahhüt-i Komak be Mardom-i Afganistan der Neşest-i Güruh-i 20; ‘Komakha be Mana-yi be Resmîyet Şinahten-i Taliban Nist”. <https://www.etilaatroz.com/132133/commitment-to-help-the-people-of-afghanistan-at-the-g20-summit/> [Erişim Tarihi: 16.10.2021].
- Euronews. (2021a). “Taliban: Pençşir der Muhasıra Ets; Ahmet Mesut: Pençşir ra Teslim Nemikonim”. <https://per.euronews.com/2021/08/23/afghanistan-taliban-say-have-surrounded-panjshir-but-ready-to-negotiate-with-resistance> [Erişim Tarihi: 11.10.2021].
- Euronews. (2021b). “Rezmeyeş-i Bozorgi Tahti Rehberi-yi Rusya der Merzi Tacikistan ve Afganistan Agaz Şod”. <https://per.euronews.com/2021/10/18/russia-led-bloc-holds-large-scale-drills-near-tajik-afghan-border> [Erişim Tarihi: 16.10.2021].
- Euronews. (2021c). “Kahti ve Bohran-i İktisadi; Do Çaleş-i Mohimmi Taliban ve Mardom-i Afganistan”. <https://per.euronews.com/2021/09/01/famine-and-economic-crisis-two-major-challenges-for-the-taliban-and-the-afghan-people> [Erişim Tarihi: 20.10.2021].
- Gulf2000. (2020). “Ethnic Groups of Afghanistan”. https://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Afghanistan_Ethnic_lg.png [Erişim Tarihi: 18.10.2021].
- Independent. (2021a). “Macera-i Ferari Eşref Gani ve Tabani Vey ba Taliban-i Hakkani”. <https://www.independentpersian.com/node/173816/> [Erişim tarihi: 10.10.2021].
- Independent. (2021b). “Şurayi Hukuk-i Beşer-i Sazman-i Milel Gozarışger-i Vize-yi Afganistan Tayin Mikoned”. <https://www.independentpersian.com/node/182826/> [Erişim Tarihi: 20.10.2021].

- Moniban. (2021). “Tovsiye-yi Acib ve Garib-i Taliban be Zenan-i Afgan”. <https://tinyurl.com/vvfuhxw9> [Erişim Tarihi: 22.10.2021].
- NTV. (2021). “Ankara ziyareti sonrası Taliban'dan açıklama”. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ankara-ziyareti-sonrasi-talibandan-aciklama,fv4hbCHY40WstTJISbx9Dw> [Erişim Tarihi: 17.10.2021].
- Radyo Azadi. (2021). “Erdoğan: Mitavanim Müştereken Mesuliyethayı Meydan-i Havaiyi Kabul ra Bepezirim”. <https://da.azadiradio.com/a/31512332.html> [Erişim Tarihi: 18.10.2021].
- Sobhekaful. (2021). “Vezaret-i Harice-i İran Taliban ra İmaret-i İslami Hand”. <https://subhekaful.com/%D8%AE%D8%A8%D8%B1%D9%87%D8%A7/iran-foreign-ministry-taliban-afghanistan/> [Erişim Tarihi: 9.10.2021].
- T24. (2021). “Erdoğan: Diyalog kanallarını açık tutarak, kademeli bir yaklaşımla Taliban'ı kapsayıcı bir yönetim kurmaya doğru yönlendirmeliyiz”. <https://t24.com.tr/haber/erdogan-diyalog-kanallarini-acik-tutarak-stratejik-sabir-la-ve-kademeli-bir-yaklasimla-taliban-i-kapsayici-bir-yonetim-kurmaya-dogru-yonlendirmeliyiz,985125> [Erişim Tarihi: 17.10.2021].
- TRTWorld. (2021). “One on One- Pakistan’s Prime Minister Imran Khan”. <https://www.trtworld.com/video/one-on-one-express/one-on-one-pakistans-prime-minister-imran-khan/61577f67748d2500118afb16> [Erişim Tarihi: 19.10.2021].
- Türkiye Maarif Vakfı. (2021). “Dünyada Türkiye Maarif Vakfı”. <https://turkiyemaarif.org/page/42-DUNYADA-MAARIF-16> [Erişim Tarihi: 19.10.2021].
- WION. (2021). “Pakistan Conducted Drone Strike in Panjshir: Report”. <https://www.wionews.com/south-asia/pakistan-conducted-drone-strikes-in-panjshir-report-411027> [Erişim Tarihi: 13.10.2021].

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü

Institute for International Relations and Strategic Research